

"КРЕАТИВ ИҚТИСОДИЁТ ВА УНИНГ ЖАМИЯТ РИВОЖЛАНИШИДАГИ ЎРНИ"

Чинбердиев Пўлатжон Лочинбоевич

*Андижон "UNIVERSITY OF ECONOMICS AND PEDAGOGY" NOTMси. Иқтисодиёт
кафедраси катта ўқитувчиси*

Аннотация: *Мақолада креатив иқтисодиёт, индустрия ва тадбиркорлик тушунчаларининг иқтисодий моҳияти баён этилган. Ўзбекистонда креатив иқтисодиётни ривожлантириш бўйича қабул қилинган меъерийҳуқуқий ҳужжатлар, Буюк Британия ҳамда Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг креатив индустрия таркибига кирувчи тармоқлари бўйича услубиятлари, иқтисодий ўсиш ҳамда аҳоли бандлигини таъминлашда креатив иқтисодиётнинг аҳамияти ва ўрни таҳлил қилинган. Ўзбекистонда креатив иқтисодиёт, индустрия ва тадбиркорликни ривожлантиришга қаратилган таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилган.*

Калит сўзлар: *БМТ, статистик классификатор, креатив таълим, креатив иқтисодиёт, креатив индустрия, муаллифлик ҳуқуқи, патентлар, инновацион ғоя.*

Жаҳон иқтисодиётида креатив индустрия жадал ривожланаётган глобал тармоқлардан бири ҳисобланиб, бу йўналиш ҳозирда жаҳон иқтисодий ўсишнинг муҳим омили сифатида эътироф этилмоқда. ЮНЕСКО (UNESCO) халқаро ташкилотининг таҳлил натижаларига кўра, ҳозирги вақтда маданият ва креатив соҳалари жаҳон ЯИМнинг 3,1 фоизини ва барча иш ўринларининг 6,2 фоизини ташкил этмоқда.

Мамлакатимиз раҳбари ҳам ушбу йўналишга алоҳида эътибор қаратиб, «Агар буюк келажакимизни қуришни бугун бошласак, уни энг аввало инновацион ғоялар, инновацион ёндашув асосида амалга оширишимиз керак» деб таъкидлаган. Президент таърифига кўра, «Фаол тадбиркорлик иқтисодиётдаги шундай йўналишки, унда тадбиркорлик фаолияти инновацион, креатив, замонавий ёндашувлар, илғор технологиялар ва бошқарув усуллари асосида ташкил этилади». Ўз навбатида, креатив тадбиркорлик мамлакатнинг бой тарихий-маданий меросини, этник хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда, ўзига хос тарзда, иқтисодиётнинг бошқа муҳим тармоқларини ривожлантиришга ҳисса қўшишда улкан салоҳиятга эга.

Креатив ёндашув мамлакатда ишлаб чиқарилаётган товар ва кўрсатилаётган хизматларнинг қийматини ошириш асосида бозорда талабгор бўлишини таъминлайди. Ҳозирда тадбиркорлик фаолиятининг кўплаб жараёнлари олдида айтиш мумкин бўлган маълум бир қолипларга асосланиб қолиши ҳамда серияли ишлаб чиқарилиши оммалашган. Ушбу ҳолат инсонларнинг ижодий фикрлаш-лари, доимий равишда янги ёндашувларни излашлари ҳамда бизнес фаолиятига креатив ёндашишларига, доимий янги ечимларни излашга бўлган қизиқишларини камайтирмоқда. Ушбу вазият

ҳудудлар иқтисодиётида креатив ва инновацион соҳаларнинг ривожланишини сезиларли даражада секинлаштиради. Ушбу ҳолат эса хилма-хилликка интилувчи, ҳар доим креатив маҳсулот ва хизматларга талаби бўлган замонавий истеъмолчиларнинг иқтисодий фаолиятига салбий таъсир кўрсатади.

Сўнгги йилларда Ўзбекистонда ҳам креатив ва инновацион соҳаларда, айниқса, маданият ва санъат соҳасида креатив тадбиркорликни ривожлантиришга уларни ҳар томонлама қўллабқувватлаш ва рағбатлантириш, инновацион ғоялар ва технологияларни жорий этиш, ҳудудларнинг ижтимоий-иқтисодий салоҳиятини ҳамда аҳолининг турмуш даражаси ва фаровонлигини оширишга қаратилган бир қатор аниқ чоратадбирлар амалга оширилмоқда.

Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикасида маданият ва санъат соҳасини инновацион ривожлантириш чоратадбирлари тўғрисида»ги 2018 йил 26 августдаги ПҚ-3920-сонли, «Ўзбекистон Республикасида миллий маданиятни янада ривожлантириш тўғрисида»ги 2018 йил 28 ноябрдаги ПҚ-4038-сонли қарорларида ҳамда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 26 майдаги «Маданият ва санъат соҳасининг жамият ҳаётидаги ўрни ва таъсирини янада ошириш чоратадбирлари тўғрисида»ги ПФ-6000-сонли ҳамда 2022 йил 6 июлдаги «2022-2026 йилларда Ўзбекистон Республикасининг инновацион ривожланиш стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида»ги ПФ-165-сонли фармонларида қуйидагилар креатив ва инновацион тадбиркорлик олдида турган муҳим вазифалар этиб белгиланди.

-«тубдан янгиловчи» инновацияларга асосланган кичик ва ўрта бизнес компаниялари ва стартаплар сонини кўпайтириш;

-«самарадор» инновация салоҳиятига эга илмий ишланмалар ва стартап ташаббусларни тижоратлаштириш даражасини ошириш;

-жаҳон андозалари асосида стартап ва кичик инновацион ташкилотларни бирлаш-тириш орқали инновацион кластерларни ва йирик ташкилотларни ташкил этиш, мавжудларини модернизация қилиш, илмий-техник ва методологик қўллаб-қувватлаш ҳамда иқтисодиёт тармоқлари бўйича диверсификациялаш;

-мунтазам равишда ўз эҳтиёжлари ва муаммолари ечимига қаратилган «тубдан янгиловчи» инновацияларга сармоя киритиш маданиятига эга инновацион фаол ва ташаббускор жамиятни шакллантириш;

-маданият ва санъатни муқобил манбалар ҳисобидан молиялаштириш;

-давлат мулкани маданият ва санъат соҳасидаги инвесторларга беришни ташкил этиш;

- музей бошқаруви ва маркетингида илғор хорижий тажрибаларни татбиқ этиш;

-ўзини ўзи таъминлаш тамойилларига асосланиб, музейларни молиялаштириш моделини жорий этиш, бунда музейлар бюджетининг камида 30 фоизи тадбиркорлик фаолиятидан, шу жумладан, давлат-хусусий шериклик асосида тадбиркорлик

субъектларини жалб этиш йўли билан, бюджетнинг камида 15 фоизи – хайрия маблағлари ҳисобидан шакллантирилишига босқичма-босқич ўтиш;

-маданиятни кенгроқ ўрганиш ва олға силжишида инновацион ғоялар ва технологиялардан самарали фойдаланиш;

-маданият ва санъат соҳасида миллий брендларни яратиш ва уларнинг жаҳон туризм бозорларига чиқишига комплекс равишда ёндашувини амалга ошириш;

-кино саноатига хорижий инвестицияларни жалб этиш ва ривожлантиришга йўналтирилган замонавий маркетинг тадқиқотларини ўтказиш;

-санъат соҳаси ходимлари, ижодкор арбоблар ва ижрочиларнинг муаллифлик ҳуқуқларини ҳимоя қилиш палатасини ташкил этиш. Ушбу вазифаларнинг амалга оширилиши Ўзбекистонда креатив иқтисодиёт тармоқларининг ривожланишига, аҳолига кўрсатиладиган маданий хизматлар кўламини кенгайтиришга ҳамда минтақада креатив тадбиркорлик фаолиятининг янада ривожланишига катта таъсир кўрсатади.

Бир қатор хорижлик олимларнинг илмий асарларида креатив индустрия, креатив иқтисодиёт тушунчаларига ўз ёндашувлари баён этилган. Жумладан, америкалик олим Р.Флорида ўз ишида: "...креативлик техникавий ихтиролар, янги маҳсулотларни ишлаб чиқиш ва янги фирмалар яратишда, маданий креативлик ва бадий ижодда, компьютер графикасидан тортиб рақамли мусиқа ва анимациягача бўлган мутлақо янги тармоқларнинг пайдо бўлишида намоён бўлади", – деб таъкидлаган.

Россиялик олим Е.В.Зеленцова томонидан креатив индустрия тушунчасига қуйидагича таъриф берилган: "Креатив индустрия мураккаб, кўп қатламли мавзу бўлиб, унда санъат, иқтисодиёт ва шаҳарларни ривожлантириш масалалари билан боғланади. Шунингдек, ижодий (креатив) индустрия тушунчаси тўғридан-тўғри минтақавий ва миллий хусусиятлар билан боғлиқ бўлиб, мамлакатларда ушбу тушунчага турлича таърифлар шаклланган"

Ҳозирги вақтда креатив индустрия 15 ёшдан 29 ёшгача бўлган ёшларни жалб қилишда энг юқори кўрсаткичга эга бўлиб, бу ушбу йўналишда фаолият юритаётган ёшларнинг тахминан 20 фоизини ташкил этмоқда. Ўзини ўзи банд қилган ва меҳнат унумдорлигининг юқори суръатларини намоён этаётган кичик ва ўрта бизнес субъектларининг улуши бундан ҳам юқори бўлиб, у 30 фоиздан ортиғини ташкил этмоқда. Ушбу тадбиркорлик субъектлари менежерлари масалага янги ғоя ва ижодий ёндаша оладиган ҳамда креатив фикрлай олиш қобилиятига эга бўлган инсонлар меҳнатига таянади, чунки уларнинг ёндашувлари тадбиркорга ўз соҳасида етакчи бўлишига имкон беради. Креатив иқтисодиёт, индустрия ва тадбиркорлик тушунчалари нималарни англатади? Ушбу тушунчаларнинг иқтисодий мазмуни ҳақида қуйида тўхталиб ўтамиз.

Креатив иқтисодиёт иқтисодиётнинг барча тармоқларида «ғоялардан пул топадиган» инсонлар фаолият юритадиган иқтисодиётдир. Жамиятнинг асосий ресурси инсоннинг ижодкорлик фаолиятидир. Креативликка йўналтирилган ҳар қандай иқтисодий товарларни ишлаб чиқаришда бозорнинг барча иштирокчилари ўртасида эркин, самарали ва аниқ бир мақсадга йўналтирилган ижодий энергия алмашинуви таъминланади.

Креатив тадбиркорлик – интеллектуал фаолият натижаси яратилган товар ва хизматларни сотишга асосланган иқтисодиётнинг махсус тармоғи. Ушбу товарлар ва хизматларни ишлаб чиқаришда технология, инновация ва креативликнинг ривожланиши муҳим роль ўйнайди. Креатив тадбиркорликка дизайн ва мода, архитектура, аудиовизуал сектор (саноат, радиоэшиттирув), нашриёт, оммавий ахборот воситалари, визуал санъат, мусиқа саноати, ижодий мерос (музейлар, кутубхоналар, архивлар), реклама ва компьютер кўнгилочар ўйинлари соҳаси (ўйинлар, мобил иловалар) киради. Кенгроқ мазмунда креатив тадбиркорлик маданият ва санъат соҳаларининг бошқа ишлаб чиқариш ҳамда хизмат кўрсатиш тармоқлари билан ўзаро боғланган ҳолда фойда келтиради. Масалан, маданий туризм ҳар доим ҳам сайёҳларнинг қайсидир мамлакатга ташриф буюришига сабаб бўлибгина қолмай, балки бошқа бир қатор туташ тармоқлар (савдо, логистика, меҳмонхона бизнеси, умумий овқатланиш ва ҳоказо)га иқтисодий таъсир кўрсатади.

Ушбу мақолада келтирилган маълумотларни умумлаштириш асосида Ўзбекистонда ушбу соҳани ривожлантириш учун қуйидаги ислохотларни амалга ошириш муҳим ҳисобланади, креатив иқтисодиёт йўналишида фаолият юритадиган корхоналар ва ташкилотларнинг ягона давлат регистрини юритиш, статистика ишларини ташкил этиш мақсадида ушбу йўналишдаги иқтисодий-статистик классификациялар тизимини ишлаб чиқиш ҳамда жорий этиш.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎХАТИ:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «2022-2026 йилларда Ўзбекистон Республикасининг инновацион ривожланиш стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида»ги 2022 йил 6 июлдаги ПФ-165-сонли фармони.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикасида маданият ва санъат соҳасини инновацион ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 2018 йил 26 августдаги ПҚ-3920-сонли қарори.

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикасида миллий маданиятни янада ривожлантириш тўғрисида»ги 2018 йил 28 ноябрдаги ПҚ-4038-сонли қарори.

4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2017-yil 22-dekabrdagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi. Manba: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy sayti: prezident.uz/ru/

5. Флорида Р. Креативный класс. Люди, которые меняют будущее. / Пер. с англ. – М.: Классика-XXI, 2005. –430 с. 7. Лэндри Ч. Креативный город. / Пер. с англ. – М.: Классика-XXI, 2006. – 399 с